

СУЧАСНИЙ УНІТАРИЗМ ЯК ПРОСТОРОВИЙ ВИМІР ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВИ

Тараконич Тетяна Іванівна

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу теорії держави і права
Інституту держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Воєнні загрози кардинально вплинули на процеси право– та державотворення. Держава потерпає від значних територіальних, ресурсних та людських втрат, руйнується інфраструктура, порушуються права та свободи громадян, кардинально змінюється рівень життя населення, нового змісту та якості набувають адміністративно-територіальні реформи. Надзвичайно важливим залишається питання щодо оптимальної форми державного устрою в Україні, також досить дискусійним продовжує бути питання щодо Автономної республіки Крим, забезпечення прав та свобод корінного населення що там проживає у зв'язку з анексією даної території країною-агресором, здійснення мовної політики тощо.

Зазначене вимагає посиленої уваги науковців до даних змін та виваженого, ґрунтовного підходу до наукового бачення адміністративно-територіального устрою України з позицій унітаризму та визначення місця та ролі АРК у даному процесі.

Слід зазначити, що терміно-поняття «унітаризм» вживався в науковій літературі як теоретиками права, так і конституціоналістами фрагментарно. В більшій мірі теоретиками держави та права використовувався досить поширений термін «унітарна держава». У великому енциклопедичному юридичному словнику під унітарною державою вчені розуміють «єдину державу, адміністративно-територіальні одиниці якої не мають суверенітету»¹.

Зазначене свідчить, що більше уваги концентрувалося на проблемах територіального, адміністративно-територіального державного устрою як складової форми держави тощо. Втім, це не заважає науковій спільноті подивитися на проблему унітаризму з іншого ракурсу, знайти ті моменти, які ще не розглядалися чи були недостатньо вивченими, на які вплинули реалії сьогодення. До таких проблем можна віднести полярність поглядів учених у розумінні сутності унітаризму, заполітизованість підходів щодо його розуміння, відсутність завершеної моделі територіального устрою держави та цілісної концепції унітаризму.

---

¹ Великий юридичний енциклопедичний словник. (2012). За ред. Академіка НАН України Ю.С. Шемшученка. Київ: Видавництво «Юридична думка». С. 944.

Аналізуючи підходи щодо тлумачення категорії «унітаризм», О. В. Батанов підкреслює, що проблема вітчизняного унітаризму зводиться тільки до суто політичної тематики або віддається на відкуп формально-юридичним методам її вирішення. При цьому не враховується, що визначення цього феномену – це питання, яке напряду пов'язане з аксіологічними, онтологічними, гносеологічними, сутнісно-субстанціональними та функціонально-телеологічними перспективами розвитку української державності².

Продовжуючи думку вченого, слід зазначити, що багатовекторність у розумінні сутності та змісту унітаризму в сучасних умовах насамперед слід пов'язувати з можливістю його аналізу з різних позицій, насамперед акцентуючи увагу на його ціннісній складовій, звертаючи погляд на те, що він є формою вияву суспільної свідомості щодо цілісності та неподільності території держави, аналізуючи його з точки зору формування та розвитку як особливого правового явища та юридичної категорії тощо.

Вітчизняні вчені виокремлюють ряд чинників, що впливають на відсутність єдиного підходу до розуміння унітаризму, а саме: «унітарна модель державного устрою: а) належить одночасно і до структури, і до функціонування публічної влади; б) вона забезпечує синтез різних тенденцій розвитку державного організму: з одного боку, його єдності, неподільності, централізації та, з другого – муніципалізації, децентралізації, деконцентрації, деволуції тощо; в) одночасно є і конституційно-правовим, політичним і соціальним явищем; г) передбачає певні цілі і засоби їх досягнення, причому ці цілі можуть бути за своїм характером локальними, регіональними та глобальними»³.

Аналізуючи унітарну форму державно-територіального устрою необхідно звернути увагу на ті особливості, що йому властиві. Слід погодитися з думкою Т. А. Костецької, що «унітарність характеризується низкою класичних ознак: єдина система органів централізованої державної влади, юрисдикція яких поширюється на всю територію держави; як правило, єдине громадянство, правова система, Конституція держави, законодавство; судова система; державні символи й інші атрибути державності; загальна податкова політика; здійснення зовнішніх зносин центральними органами – офіційними представниками держави на міжнародному рівні; можливість існування різних видів автономії, здебільшого як адміністративно-територіальних одиниць тощо»⁴.

---

² Батанов О.В. (2020). Доктрина сучасного унітаризму: проблеми формування та реалізації. *Альманах права. Роль правової доктрини у забезпечення прав людини*. (11). Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. С 38. DOI: 10.33663/2524-017X-2020-11-6.

³ Батанов О.В. (2021). Аксіоконцептосфера сучасного унітаризму в Україні. *Правова держава*. (32). Київ: Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України, С. 196. DOI: 10.33663/0869-2491-2021-32-191-202

⁴ Костецька Т.А. (2020). Про інформаційну функцію держави у контексті сучасної національної доктрини унітаризму. *Альманах права. Роль правової доктрини у забезпечення прав людини*. (11). Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. С. 307-308. DOI: 10.33663/2524-017X-2020-11-5

Узагальнивши, слід підкреслити, що в сучасній юридичній науці ще не сформовано цілісної правової доктрини унітаризму. Генезис вітчизняного унітаризму характеризується етапністю становлення, на що мають вплив знакові події у розвитку нашої державності як внутрішнього, так і зовнішнього характеру.

Проблема унітаризму має багатовекторний характер, що пов'язано з особливостями державно-територіального устрою, територіальної організації публічної влади тощо.

Принцип унітаризму в побудові української держави знаходить свій вияв в її цілісності, непорушності кордонів, єдності території держави, національній самобутності; характерною його особливістю є децентралізований характер, що створює умови незалежності та самостійності в прийнятті рішень територіальними громадами; можливість створення автономії, що надається окремим етнонаціональним спільнотам, які історично проживають на певній території, мають свої традиції та є формою їх самовизначення тощо.

У період викликів та загроз, введення воєнного стану, унітаризм як форма державного устрою нашої держави сприяє єдності та консолідації нації, дозволяє оптимізувати діяльність державних органів та структур, громадянського суспільства, зумовлює можливість приймати важливі рішення як в правотворчій, так і правозастосовній діяльності як в межах держави, так і її територіальних громад тощо.